

שיחה עם רות אשל בת ה־75, בעקבות שחזור יצירתה גלימה לסקילה עצמית (1980), שהועלתה מחדש בפסטיבל בין שמיים לארץ (7.11.2017)

מראיינת: נטע פולברמכר

נטע: מעניין אותי לשוחח איתך על החוויה שלך לגבי החזרה לתהליך היצירה ולבמה לאחר הפסקה של שנים ארוכות, בהן עסקת בדברים אחרים. מה זה עושה לך? מה זה מעורר בך? מעניין אותי לשמוע על התהליך שעברת מהרגע שקיבלת את הזמנה להופיע שוב לאחר כל כך הרבה שנים עד לאותו רגע בו היית לבד על הבמה, בעודך רוקדת את הסולו שלך, ונוכחת שם פעמיים: פעם בנוסף על הבמה ופעם על המסך כרקדנית צעירה בת 37 – השחזור שהקהל חווה הוא התכתבות בלייב עם הגוף והנפש שלך הצעירה.

רות: זה כמו לחזור הביתה, לחזור אל הדבר האמיתי שהוא אני. במהלך החיים אתה עושה דברים שאתה מוכשר בהם ויש לך את היכולות לך, אבל אתה עושה אותם... מסיבות שונות. יש כאלה שעושים את הדבר כי הם מרוויחים טוב, או לשם יוקרה רבה, או שמאמינים שיש ערך לעיסוק. הייתי מרצה באוניברסיטת חיפה במשך 15 שנה, מבקרת מחול של עיתון הארץ במשך 27 שנה ועדיין עורכת את כתב העת מחול עכשיו. תמיד ידעתי בתוכי פנימה שכל אלה הן רק אחת האפשרויות שאני יכולה ורוצה לעשות. ההופעה על הבמה והיצירה הן הדבר הכי הכי "רותי".

תנועה לסימול; קורא סימנים ומתרגמם לתנועה, וכך בונה לעצמו אפיק נוסף להתמודדות עם תהליכים קוגניטיביים הנדרשים במסגרות מגוונות של למידה וארגון חיים.

הערות

עד הנה, מתוך קובץ מאמרים בנושא: שדה האוריינות החזותית – בהוצאת מכללת סמינר הקיבוצים בשיתוף עם מכון מופ"ת.

² המעוניינים במידע נוסף או בסדנאות, יפנו ללילך שליט, טל': 052-5419588; lilach.g.s@gmail.com

³ נועה אשכול ואברהם וכמן יצרו שפה ספרתית-גרפית, המאפשרת תיווי תנועה תלת-ממדי של גוף האדם במרחב ובזמן.

⁴ כבר מהתחלה גיון הריז חלק עם נועה אשכול את הדחף ואת הרצון לבטא במדויק את עולם התנועה, וכן פעל לגיבוש הרעיונות הנמצאים בליבו של תהליך התפתחות הכתב כשפה (ראה מבוא של נועה אשכול לספרו של גיון הריז: *Language of shape and movement p.VII*).

ביבליוגרפיה:

אופר, ש. (2001). *אוריינות תנועתית פיתוח המושג ויישומו בתוכניות לימודים*. הפקולטה לחינוך, אוניברסיטת חיפה.

ספיר, ת. ובלום, ה. (2002). *הרצאה בכנס הבינלאומי הרביעי להכשרת מורים*. מכללת אחוה.

Avgerinou, M. (2001). "Towards A visual literacy index". In R.E. Griffin, V.S. Williams, & L. Jung (Eds.), *Exploring the visual future: Art design, science & technology* (pp. 17-26). Loretto, PA: IVLA.

Eshkol, N., & Wachman, A. (1958). *Movement Notation*. Weidenfeld and Nicolson.

Harries, J., & Sapir, T., (Eds.) (2009). *About Time*. Mayshav.

"&" (2015). *Body and Space*. The Research Centre for Movement and Dance Notations. Kibbutzim College of Education, Technology and the Arts.

תוצה ספיר, ראש "המרכז לחקר כתבי תנועה ומחול" במכללת סמינר הקיבוצים. תלמידה ועמיתה לעבודה של פרופ' נועה אשכול. ראש המסלול למחול ותנועה במכללה בשנים 2007-2000. ייסדה את קבוצת המחול "ריקודנטו" ב־1986, הפועלת עד היום, והיא המנהלת והכוריאוגרפית שלה. כמו כן, פיתחה את שיטת ספיר לשיפור יכולות הלמידה באמצעות תנועה וכתב תנועה אשכול-וכמן, וכותבת על אודות השיטה בספר *שתי וערב עם דייר לילך שליט*. הוציאה לאור 9 ספרים: תכלילים של סוויטות המחול – *מחברות חנוכה*, *ציפורים עם שרון רשף ארמוני*, *נופים וקולות של נופים עם נירה על דור*, *מועדים למחול עם שלומית עופר*, *בעקבות ציורים עם אורלי יעקב וספרי עיון – אודות הזמן וגוף ומרחב בכתב תנועה אשכול-וכמן עם גיון הריז*.

דייר לילך שליט, מרצה במכללת סמינר הקיבוצים ובמכללת אורות ישראל. כמו כן, מלמדת את כתב התנועה אשכול-וכמן, תנועה וכתב תנועה לחינוך מיוחד – שיטת ספיר וכותבת עם תוצה ספיר על אודות השיטה בספר *שתי וערב*. חברת "המרכז לחקר כתבי תנועה ומחול" בפקולטה לאומנויות במכללת סמינר הקיבוצים. החל משנת 1998 חברת קבוצת המחול "ריקודנטו", בה היא רקדנית מובילה, בריכוזה של תוצה ספיר.

כשחזרנו לארץ עם סיום השנה, ראיתי את ניר וליאת בן גל בדירת שני חדרים בגוונים במחול 1987. חשבתי שהריקוד מעניין מאוד וטוב, אבל לא הרגשתי שייכת לקו החדש הזה. לפעמים אנחנו רואים דברים, ואז אתה אומר לעצמך, "זה נפלא, אולי אשתמש בזה, או אהיה חלק מהטרנד". לא יכולתי. ידעתי שהכוח שלי הוא בלהיות אני. זה לא היה פשוט. במשך למעלה מעשור הייתי במרכז החדשנות של היצירה העצמאית בארץ, ועכשיו הכול השתנה, גם אם בכיוון שונה מאשר בקנדה. יכולתי להעריך את מה שקורה סביבי, אבל זה לא הייתי אני.

נטע: איך היית מגדירה את השפה של ניר וליאת?

רות: בזמנו זה היה נראה לי שכלתני מאוד, המעגלים והתבניות בחלל, שחוזרים על עצמם עוד ועוד, אבל גם מפתיע בקטעים אינטימיים מאוד. אבל אני זה מה שראיתי אותי מופיעה בירושלים עם הגלימה [צוחקת]. זה משהו אחר לגמרי, אני מאוד לא שכלתנית ביצירה שלי. זה לא אומר שהשכל לא חשוב ולא מארגן, ולא יוצר מוטיבים, אבל נקודת המוצא נובעת ממקום שיש בו קסם פנימי.

הרגשתי שהכוחות הפנימיים להמשיך לדחוף עוזבים אותי, ואני יודעת לדחוף ובנויה לזה במידה רבה. ב־1977, כשהופעתי בערב סולו הראשון שלי, ובמשך עשור אפשר היה לספור על יד אחת את היוצרים המובילים החדשנים, אבל להמשיך לצאת בתוכנית חדשה מדי שנה רק כדי להישאר על המפה? רק כדי שלא ישכחו אותי?

ופתאום נולד האפיק החדש של המחקר לתזה לתואר שני. התחלתי לראיין את האומנים מתקופת היישוב, הספקתי לעשות זאת ממש לפני מותם. חשתי שהאדמה רועדת תחת רגליי מהתרגשות. כך נולד הספר לרקוד עם החלום - ראשית המחול האמנותי בארץ ישראל, שיצא לאור ב־1991. במחקר הייתי צעירה, התרעננתי. נכנסתי לשדה בתולי וחדש. אני זוכרת שלפני כן, עוד מקנדה, התקשרתי לניורא מנור [המבקר הוותיק בעיתון על המשמר שכתב ספר על ברוך אגדתי וגרטרווד קראוס] ולחסייה לוי אגרון, שניהלה אז את בית הספר למחול באקדמיה בירושלים, שאלתי האם נעשה משהו בתחום מחקר המחול בישראל, והם אמרו: "רותי, כלום לא נעשה, הדרך פתוחה עבורך".

תמיד חיפשתי את הנישה שלי. אני זאבה בודדה. תמיד היה חשוב לי לעשות משהו משמעותי, כמו ערבי הסולו

ביצירות החדשניות, וכשנליתית שהשדה הזה בחיי נגמר, מצאתי ויצרתי שדה חדש של המחקר והכתיבה של המחול בישראל.

כשחזרתי לארץ הספרייה למחול הייתה בחדרון קטן של הספרייה למוזיקה. גילה טולידאנו, לימים מנהלת הספרייה, ביקשה שאביא את הארכיונים מהאומנים שאני מראיינת למחקר של התזה על המחול ביישוב. כך עשיתי. הבאתי לספרייה את עשרות הארכיונים של האומנים, וכך החל להיבנות ארכיון המחול הישראלי. בעקבות הספר לרקוד עם החלום, שיצא לאור ב־1991, הוזמנתי להרצות באוניברסיטת חיפה ופנו אליי כדי שאתחיל לכתוב ביקורת בעיתון הארץ. עברתי לגמרי לצד הכתיבה. הבמה לא הייתה חסרה לי, כי הרגשתי שמיציתי את עצמי בתחום הזה.

מה שהחזיר אותי לבמה הזאת הייתה העבודה שלי עם האתיופים. כשסיימתי את כתיבת הספר, גילה טולידאנו אמרה לי שששאר בספרייה כסף למחקר על הריקוד האתני. נחשפתי למבצע שלמה בטלוויזיה, והעדה האתיופית סקרנה אותי. התרוצצתי שלוש שנים בארץ עם מצלמת וידאו ותיעדתי כל מה שהתנועע. כאשר ראיתי את הריקודים האתיופים עם הכתפיים, חשבתי: וואו, אני יכולה לעשות עם זה משהו.

בסוף 1995 הקמתי את להקת אסקסטה באוניברסיטת חיפה (אסקסטה - ריקודי כתפיים) והם החזירו אותי ליצירה. עניינו אותי המעבר והתרגום בין המחול האתני

גלימת האבן 2017, כוראוגרפיה וריקוד: רות אשל, צילום: נטשה שחנן
Ruth Eshel dances her solo *Gown of Stone*, 2017, photo: Natasha Shakhnes

נחזור אחורה: הייתי בת ארבעים שמונה כאשר הפסקתי לרקוד, וזאת, לאחר כ־25 שנה על הבמה. בזמנו רקדן בגיל הזה היה נחשב מבוגר. כבר הייתי אימא לשלושה ילדים, כשהבת הבכורה הייתה בת עשרים. אני זוכרת שדיברו אתי ושאלו: "איך את עדיין רוקדת בגיל הזה?". עוד נראיתי טוב, הייתי רזה, ואני חושבת שגם הייתי עייפה מאוד, שחוקה. אבל הפסקתי לרקוד ולהופיע מכמה סיבות: תהליך היצירה והריצות המטרופות להשיג הופעות, וכל המתחים שיש סביב העניין הזה. ב־1986 הופעתי בפסטיבל ישראל בערב סולו, שנחשב חדשני ואוונגרדי, ומייד לאחר מכן נסעתי לקנדה עם בעלי ראובן, שהוזמן להרצות באוניברסיטת מק'גיל (McGill) במסגרת שבתון. הייתי אוונגרד בארץ ופתאום בקנדה אמרו לי שאני מיושנת, ש"הסגנון שלך מזכיר את אירופה ואת יותר מדי בוטו". שם חיפשו את הווירטואוזיות, שמכה ללא רחמים בנוף, כמו להקת la la la Human Steps. היה לי ברור שלא אתחיל לשגע את הגוף בגיל 48. גם שיעורי הטכניקה שעממו אותי. הייתי מבוגרת משמעותית משאר התלמידות. חיפשתי גורו שיליב אותי, אך לא מצאתי. הופעתי מספר פעמים, ובעלי האיץ בי לעשות תואר שני באוניברסיטת קוויבבק במונטריאול. הוא אמר שאני צריכה לחשוב על כך שעוד מעט כבר לא אוכל להמשיך להופיע ועליי למצוא אפיק חדש.

למחול לבמה בתפיסה העכשווית, איך לוקחים שפה אתנית מיוחדת מאוד ויוצרים אומנות עכשווית עם אנשים חסרי רקע במחול מקצועי. לא אכנס לכל הסיפור של הלהקות האתיופיות – כי זה ספר כשלעצמו, אבל עבדתי איתם 15 שנה. בהתחלה עם אסקסטה ואחר כך הקמתי את להקת ביתא במתנ"ס נווה יוסף, בלב הקהילה. באותן שנים הייתה לי הרגשה שלמרות הכול אני יוצרת לעצמי הכי טוב ולא על אחרים. החוזה שלי ביצירת ריקודים הוא, בין השאר, כיוון שאני הפרפורמרי. אבל במשך כל השנים הארוכות הללו בכלל לא חשבתי שאתחיל להופיע שוב. הייתי המנהלת האומנותית, הכוריאוגרפית, מנהלת החזרות, המשווקת ומה לא... הופענו המון גם בארץ וגם בחוץ לארץ. אסקסטה הייתה להקת סטודנטים של אוניברסיטת חיפה, וחצי שנה לאחר שהוקמה כבר הוזמנה לפריז. בהתחלה הופענו בחוץ לארץ בעיקר במסגרות יהודיות, אם כי בשנים מאוחרות יותר הוזמנו, עם להקת ביתא, גם לפסטיבלי מחול בין לאומיים, כי הנושא האתיופי יצר עניין רב. לרוב במסגרת ההופעות הללו הנחיתי וסיפרתי על העדה האתיופית.

כל השנים הללו הרקדנים תמיד אמרו לי: "רותי, את חייבת לחזור לבמה", כי כדי להוציא מהם את האיכויות שרציתי הייתי מדגימה בהנמיה מה אני מחפשת, אז הייתי רוקדת [רות צוחקת בקול רם...]. סביב 2010 עזבתי את ביתא. כדי להקל על עצמי את ההשתחררות מהלהקה, כתבתי מאמר על תהליך היצירה לכתב העת

דאנס כרוניקל בארצות הברית ויצרתי את הסרט *מחול כתפיים*.

הלהקה קיימת ודגה פדר, רקדנית מופלאה, מנהלת אותה עכשיו. עזבתי לאחר 15 שנה, הרגשתי שאני לא יכולה להמשיך עוד ואולי מישהו אחר יוכל לעשות זאת טוב יותר ממני. בנוסף, נושא הספר החדש, שמשכתי אותו שנים ארוכות, לא התקדם. כשעזבתי את ביתא, כלל לא היה לי רצון לחזור לבמה. בינתיים, המשכתי עם *מחול עכשיו* כעורכת ועם עיתון הארץ כמבקרת, כשאני בלהט רב בעבודה על הספר *מחול פורש כנפיים*. לפני כמה שנים התחלתי לחלום, חלומות כאלה שחוזרים על עצמם בווריאציות קלות, וכשאני חולמת אותם שוב אני כבר מזהה. בחלום אחד ראיתי שאני רוצה לחזור לבמה, ואני הולכת לסטודיו כדי להתאמן ולפתע בדרך לשם אני יודעת היכן אני נמצאת. בחלום אחר אני מגיעה לסטודיו, ואף אחד לא שמע, לא ידע מי אני, מכניסים אותי לשיעור של היפ־הופ ואני עומדת אחורנית, לא מסוגלת לעשות דבר. בחלום השלישי היה "שאתמול" בסטודיו מצאתי חומרים מופלאים, אני רוצה להמשיך אותם ואני לא זוכרת שום דבר. שלושת החלומות שחזרו והגיעו... ביטאו

את ההשתוקקות ואת הנגעו, אבל כנראה זה לא יקרה (על פי החלומות).

בנואר 2017, במוזיאון הרצליה, התקיימה תערוכת מחווה לכוריאוגרפית הדה אורן, שהייתה כוריאוגרפית הבית של להקת המחול הקיבוצית בשנותיה הראשונות. הדה יצרה עבורי שני ריקודי סולו לערב הסולו הראשון שלי ב־1977 ואת התוכנית *קול ומחול* עם הזמרת עדי עציון. בהכנות לקראת התערוכה בהרצליה הגיעו אליי האוצרות טל יחס והילה בן־ארי, ומסרתי להן פוסטרים וצילומים של היצירות, ופתאום הכול חזר. דיברתי בתערוכה על עבודתי עם הדה. קל לי לדבר לפני קהל. לאחר ההרצאה הזמרת עדי עציון ניגשה אליי, ואמרה: "רותי, אנחנו צריכות לעשות ערב משלנו, נקרא לו 'נשים יוצרות'". מצד אחד, הדבר משך אותי מאוד, אבל לא הייתי בטוחה שזו המסגרת הנכונה בשבילי. אחרי שיצא לאור הספר *מחול פורש כנפיים*, אורי לנקינסקי ראינה אותי לנירוזלם פוסט. היא שאלה אותי מבחינתי היה תאריך משמעותי בהקשר לקריירה האומנותית שלי, ואמרתי לה, כן – ערב הסולו הראשון שלי ב־1977. בו רות זיז'איל, רחל כפרי, רונית לנד ורחל כפרי יצרו עבורי. שנה לאחר מכן רנה שיינפלד הופיעה ברסיטל ובהמשך התווספו יוצרים עצמאיים נוספים. נתתי לאורי קלטת dvd של המופע. תמיד הקפדתי לצלם את כל העבודות, לתעד ולשמר, כך שיש לי עשרות עבודות סולו מתועדות. ואז היא חזרה אליי ואמרה, "תשמעי, רותי, אני רוצה לשחזר את *דייקון של דמגוני*" (עבודה

שרחל כפרי יצרה עבורי). עניתי לה, "כן, בשמחה רבה". אורי החלה לשחזר את העבודה ולאחר כמה חזרות הראתה לי אותה, והתחלתי לעבוד אתה על הסולו, בעיקר מבחינת הסגנון ואיכות התנועה. היום זיז'איל אחרת. באחת החזרות אמרתי לה, "אורי, את יודעת שהבובה שעשית אינה בגודל הנכון (בובת סמרטוטים) והשיער שלך צריך להיות פזור". אמרתי לה גם שצריכים להקרין שקופיות של מנהיגים פוליטיים, ואורי אמרה "אבל כל זה לא מופיע בווידיאו שנתת לי!". ואז אמרתי לה, "אני חיה ואני אומרת לך איך זה היה. הווידאו הוא מחזרה שבעלי צילם, והיה חם, ולכן אספתי את השיער. זה היה צילום תיעודי על מנת לזכור את הריקוד ולא תיעוד של המופע עצמו". ואז אורי ענתה: "בסדר, אבל זה התיעוד שאני מתייחסת אליו בשחזור שלי". אמרתי לה שתעשה מה שהיא רוצה כי סיכמנו מראש שזה הפרויקט שלה.

נטע: יכול להיות שהיא חשבה שדווקא ההתכתבות עם החומר המקורי היא העניין פה.

רות: בדיוק, לקח לי זמן להבין את זה. אורי אינטליגנטית מאוד ולמדתי להעריך אותה. היא סיפרה לי שבחרו ביצירה לפסטיבל אינטימאדנס 2017. היא סיפרה למנהלים האומנותיים ענת כ"ץ ואז מעיין על הדיאלוג בינינו בנוגע לשחזור, ומהותו של שחזור, וזה מצא חן בעיניהם. הם רצו מאוד שאשתתף. גם אורי רצתה. אני חששתי. רק כשהבנתי שהדיאלוג בינינו הוא לב העניין הסכמתי, אבל רק לדבר. נאוה צוקרמן ואורי שאלו אותי בחרה: "תנידי, בא לך לחזור לרקוד?" ואז אמרתי, "מאוד מאוד", ואני אומרת לעצמי בו זמנית – "זה לא יקרה".

התחלתי לחשוב למה אני רוצה לחזור לרקוד? מה מושך אותי בזה? הרי אני מכירה את כל העולם הקשה הזה, ואני במצב נוח מאוד... המעמד שלי... למה אני צריכה את זה? (צוחקת בקול רם). באותה חזרה קמתי מהכיסא והלכתי למרכז הבמה, ואמרתי: "לא מושך אותי כל מה שמסביבי, אבל מושך אותי אותן שניות של קסם... שאני מרגישה שאני רוקדת כאשר כל הגוף מגויס לעניין ויש אחדות אחת, וכשאני רוקדת אני מרגישה שזה גדול מהחיים וגם מהחיים עצמם. כמו לגעת בקצה השובר של המעיל של אלוהים. לרקוד זה רגע של קסם, וזה לא תמיד קורה, אבל כאשר זה קורה תוך כדי ריקוד, זה כל כך חויתי וכל כך עוצמתי, ולנעת באנרגיה הזו הטהורה – לזה אני מתגעגעת"... אני ממשיכה לדבר על הגעגוע ונזכרת בסולו, בו אני רוקדת ושרה עם ערמת צמר כבשים.

גלימת האבן 2017, כוריאוגרפיה וריקוד: רות אשל, צילום: נטשה שחנס
Ruth Eshel dances her solo *Gown of Stone*, 2017, photo: Natasha Shakhnes

[רות מתחילה לשר בקול מיוחד ונפלא ומתארת בפניי סולו אחר, ואת התחושה שהחלה לחוש, כשחשבה עליו – של יפהיפה רדומה, שהתעוררה לרגע לאחר אלף שנה תוך ריקוד ותנועה] ואומרת, "זהו, נסחפתי וככה עם הטקסט הזה עליתי על הבמה. אני אומרת לעצמי כל הזמן, 'הדבר האחרון שאני רוצה זה להיות פתטית'. אני מכירה רקדניות ותיקות שלא צריכות להיות על הבמה, ויש כאלה שמשבחחות עם הגיל, למשל, סילביה דוראן. אין לך כל קשר למספר הקמטים ולמצב הגוף – אם יש איזו עוצמה פנימית שמקרינה או כל מה שאותו בן אדם יעשה יהיה מרתק, אבל אם אין אותה לרקדן המבוגר אין על מה להישען, כי אינו יכול להישען על הטכניקה. אני זוכרת את דבורה ברטנוב, כאשר ראיתי אותה מופיעה בגיל 70 פלוס – היא הייתה מדהימה – ולעומת זאת, כאשר ראיתי אותה בגיל 50 היא בכלל לא עניינה אותי".

נטע: אני, למשל, זוכרת את מרס קאנינגהם בשנים האחרונות לחיי עולה להופיע עם סולו מוזר בכל ריקוד, והוא כבר בקושי זז, אבל לא יכולתי להוריד ממנו א העיניים, כי הוא היה חי בכל רמ"ח איבריו... אלו היו הרגעים שחכייתי להם בכל הופעה. רות: אורי רקדה לפי התיעוד של הווידאו, ובאותה עת הווידאו עם הביצוע שלי הוקרן

אברהם אופק, והאוצרת נליה בראור באה לראיין אותי על עבודתי אתו. הראיתי לה צילומים, פוסטרים ואפילו רקדתי לפנייה עם הנלימה, שאופק נתן לי.

נטע, את יודעת שחלמתי לחזור ולקחת שיעורים עוד כשגנתי בחיפה, לפני שעברתי לתל-אביב? במשך השנים היו סדנאות רבות שרציתי מאוד לעבור, אבל לא יכולתי כיוון שהייתי מבקרת בעיתון הארץ. למשל, רציתי ללמוד אצל תמר בורר ואורלי פורטל. כשהגעתי לתל-אביב, עברתי שיעור אצל אורלי, אך הגוף והאנרגיה של הגיל לא עמדו בזה. הייתי צריכה לוותר, אבל אצל תמר בורר הרגשתי שאני פורחת. שמעתי את עולם הדימויים שלה ואת העומק הנפלא שלה, אבל... עדיין מבקרת של עיתון הארץ, וידעתי שאני הולכת על קו דק מאוד, כי היא הופיעה ואני לא יכולתי לכתוב ביקורת על אומן שאני לומדת אצלו.

בישיבות מערכת של "גלריה" דובר שהגיע הזמן להתרענן ולהיפרד מהמבקרים הוותיקים שלה. עורך העיתון התערב ואמר שהמבקרים הוותיקים מצוינים, הקוראים סומכים עליהם, ולפטר רק בגלל הגיל? לא זוכרת את המילים המדויקות, אבל זו הייתה רוח הדברים שאמר. ואז מיכאל הנדלזלץ התפטר, עזב, והיה ברור לי שתהיה אפס סבלנות כלפי אם אחזור לבמה, גם אם חלקית, ולהיות המבקרת של עיתון הארץ? עוד שנה, עוד שנתיים? היה לי ברור שאני על זמן שאול, ומי יודע, אולי מחר יהיה לי אירוע מוחי, כמו שקרה לבעלי? ומה אז? אז בגיל 75 אתה לא יכול

לחכות. אי אפשר לדעת. ואני לעצמי – יכולתי ולא עשיתי... ולא לקחתי, לא לקחתי בגלל מה? בגלל העיתון? כבר השארתי את החותם שלי, כתבתי, כפי שאני חושבת שצריך לכתוב. יש הרבה שאוהבים את הכתיבה שלי ויש כאלה ששונאים אותי. יש כאלה שאפילו קראו לי "גרגרונה" שמעכבת קדמה [צוחקת].

[רות ונטע משוחחות על מושג הריזום והקשר שלו לכוריאוגרפיה ויצירה]

רות: את יודעת שאני עושה מדיטציה? חשוב לי לזרום ולא לקבע לפני הזמן. הדבר הזה עדין מאוד. לכאורה, למדתי להרפות בתהליך היצירה... אני מרפה, אף על פי שיש לי כוונה בזה. אסור לקבע, אלא אם כן הגעת לנקודה שאתה רוצה להגיע אליה. [רות מבקשת ממני לשלוח לה טקסט של איטלו קלוינו Six Memos for the Next Millenium].

נטע: אבא שלי בן 97 והוא חכם מאוד. הוא אמר לי פעם, "את יודעת, נטע, ילדות טובות הולכות לגן עדן וילדות רעות הולכות לכל המקומות האחרים. אז איזה מן ילדה את רוצה להיות?" (פורצות בצחוק).

רות: "לא רוצה להיות דף לבן, טהור, נקי. סיקלו אותי... סיקלו אותי", זה אחד הטקסטים שכתבתי לגלמה. אולי זו ההזדמנות האחרונה לחזור הביתה... ואולי יש לי עוד חצי שנה, שנה, אולי שלוש שנים... אי אפשר לדעת, והרגשתי שאסור לי לבזבז את הזמן שנותר ועלי לרקוד.

הכוריאוגרפית והרקדנית נטע פובלרמכר חזרה לישראל באוגוסט 2013 מארה"ב, לאחר קריירה בין-לאומית שנמשכה 31 שנה, כאשר הוזמנה לכהן כדיקן הפקולטה למחול של האקדמיה למוזיקה ולמחול בירושלים. כיום, מכהנת כפרופסור למחול באקדמיה למוזיקה ולמחול ומנהלת אומנותית של להקת המחול של אוניברסיטת בן-גוריון, לפני שובה ארצה כיהנה כפרופסור חבר בבית הספר לתיאטרון ולמחול באוניברסיטת פלורידה (2006-2013) והרצתה באוניברסיטת פרינסטון וברנרד/קולומביה. לפובלרמכר תואר שני מאוניברסיטת קולומביה Teachers College ותואר MFA מאוניברסיטת הולנס (Hollins University), והיא חברה בצוות האומנים המוביל של תוכנית בין לאומית חדשה של MFA לאומנים/אזרחים של UARTS, שתתכנס לראשונה במונטפלייר שבצרפת ביוני 2018.

על הקיר. אורי הוסיפה לכך את הדיאלוג החי בין שתינו. ותביני, נטע, בעצם בכלל לא רקדתי בהופעה – קצת דיברתי – קצת שרתי, זוהי קצת, כמו עכשיו, כפי שאני זזה כעת לפניך כשאני מדברת. אבל הייתי אני! זו הייתה האמת שלי, זה היה ביטוי של הגעגוע שלי. פתאום חשתי עד כמה התרחקתי מהבית האמיתי שלי. ואני רואה שנאווה צוקרמן מניבה, מתרגשת וזוכרת אותי מההופעות הראשונות שלי בשלהי שנות ה-70, ותמיד מזכירה לי שהייתי בשבילה השראה. אני יודעת שהיא חברה אמיתית ולא תתחנף סתם. הרי אני מוקפת בחנופה. היא תגיד את האמת, על מנת שלא אעשה מעצמי צחוק, וראיתי איך המנהלים האומנותיים מניבים, ואני לא מאמינה...

אני יודעת שהכוחות הפנימיים נמצאים בתוכי, אבל לא הייתי בטוחה שזה יחלחל החוצה – לאומנים קשה לשפוט. היו לי ספקות לגבי האם אמצא את המנהרות שדרך יצא החוצה אותו כוח פנימי. ואז צבי גורן כתב ביקורת על דיוקן 2, הרעיף שבחים ובעיקר כתב עליו דברים נפלאים. אחר כך הייתה הוזמנה לפסטיבל "בין שמיים לארץ", שנושאו "העברה בין דורית". רונן יצחקי חשב שיהיה מעניין אם אחדש את היצירה וארקוד בעצמי את הסולו עם הנלימה כפי שאני היום – עם עצמי נוכחת על המסך כרקדנית צעירה לפני 37 שנה, וכאן המחסום כבר נפרץ.

נטע: אני זוכרת ששתינו נפגשנו במקרה באיזה מופע בתיאטרון הבית – ואחריו סיפרת לי בהתרגשות שחזרת לסטודיו ולריקוד, ואת עובדת על שחזור של יצירה לקראת בין שמיים לארץ. העיניים שלך היו עליצות ושמחות, יכולתי לחוש בשמחה שלך ובהתרגשות שאחזה בך.

רות: את רואה שהגוף מדבר יותר ממה שאנחנו מודעים אליו. חשבתי שזה עניין של מה בכך לשחזר את הנלימה... [צוחקת]. אין ביצירה קטעים קשים פיזיים וטכניים. יש כל מיני חלקים שידעתי שבגלל הגיל החלטתי להוציא, שחס וחלילה לא אפול ואשבור את האגן [צוחקת]. עבדתי כאן בבית במרפסת עם האבנים, לא הייתי צריכה הרבה מקום – אני עושה את זה מטר על מטר. התחלתי לצלם את עצמי, ולא כל כך אהבתי את מה שראיתי. לא אהבתי את הכוריאוגרפיה. התחלתי ליצור מחדש, כאילו שאני פוגשת את הנלימה מחדש. אומנם עבדתי עם הקול גם בסולו המקורי לפני 37 שנה, אבל עכשיו משהו טוב קרה לקול שלי. הופתעתי בעצמי. למשל, הטקסט שאני שרה: "יש חטאים שאני מצרה עליהם, ויש חטאים שהם כורח המציאות, ויש חטאים שנעשו בשגנה, ויש חטאים שאני מתגעגעת אליהם ויש חטאים שאני אוהבת אותם. כולם בניי. כולם חיי". [רות צוחקת בקול רם...] כל מיני טקסטים... התחילו לבעבע בי.

כל הנלימה היא נלימה של היטהרות, זה היה כשהייתי בת 36. פתאום רציתי לצעוק: אני לא רוצה להיטהר... "לא רוצה להיות דף לבן טהור! תמים! נאיבי! רוצים? סיקלו אותי... סיקלו אותי!!!" הורדתי את הטקסטים האלו [פורצת בצחוק בטן גדול]. הקול קיבל נפח שלא היה קודם. אולי כי שמנתי... קרה משהו לקול שלי... איני יודעת. ופתאום נעשיתי מאושרת מאוד בתהליך, צילמתי המון וריאציות בתהליך. אני עובדת בשכבות. נשאר רק מה שנוכח. זרקתי המון, ונשאר מה שצריך להישאר והתמלאתי אושר מזה. [טלפון]. טוב, נעזב את זה.

במאי מלאו לי 75, ובעלי, ראובן, קיבל אירוע מוחי לפני שנה. הנה אדם חזק פעיל שאין כדוגמתו, ופתאום הכול משתנה ברגע. ואז קלטתי שיש כאן הזמנה לחזור לבמה, איזה חלון הזדמנויות. אני לא יזמתי את זה, אבל חיבקתי את זה, וזה גרם לי, כמו שאת אומרת, שהעיניים שלי יזרחו מעונן. פרויקט הספר הענק של מחול פורש כנפיים הסתיים. יש לי עוד פרויקטים של כתיבה בתכנון, אבל חשתי וידעתי שהנפש שלי משתוקקת לרקוד ולבמה – לחזור הביתה, וזה מביא לי כל כך הרבה שמחה ואושר. פתאום התבשרתי שבמוזיאון תל-אביב יעשו תערוכה גדולה על הפסל

דיוקן #2 מאת אורי לנקינסקי בעקבות רחל כפרי, רקדנית: אורי לנקינסקי, רקדנית בוודיא: רות אשל, פסטיבל אינטימאדנס 2017, צילום: דן בן ארי
Portrait 2# by Ori Lenkinski, Inspired by Rachel Kafri's Portrait of a Demagog. Dancer: Ori Lenkinski, original dancer: Ruth Eshel. Intimadance, 2017, photo by Dan Ben Ari